

BATI'DA OPERA, OPERET ve BALE SANATINDA TÜRKLERİ ve TÜRK KÜLTÜRÜNÜ KONU ALAN ÇALIŞMALAR

Demet GÜRHAN*

ÖZ

Orta çağdan başlayarak Avrupa ülkeleri ile Türkler arasında ticari ilişkilerin dışındaki ilişkiler genellikle düşmanca bir algı üzerine kurulmuştur. Bu algı, kökü çok derinlerde olan bir kavramdır. Buna rağmen opera, operet ve bale sanatı içinde Türklerle ilgili birçok unsurun yer aldığı görülmektedir. Opera, operet ve bale Avrupa'da soyluların ve elitlerin sanatı olarak bilinir. Türk imajının bu üç sanat içinde yer alışı, Türk kültürüne bakış açısı, bu bakımdan son derece önemlidir. Siyasal bakımdan düşmanca ilişkilere rağmen sahne sanatlarında bakış açısının bu düşmanca ölçüler içinde olduğunu söylemek oldukça güçtür. Hatta zaman zaman büyük bir sempati uyandıracak niteliklere sahiptir. Bu çalışmayla, toplumlar arasında zaman zaman çok güçlü olumsuzluklar ortaya çıkmasına rağmen, Batı toplumları ile bu sanatlarda yoğun bir kültürel alış veriş oluşuna dikkat çekmeye çalışılmıştır. Tiyatro, opera, operet ve balenin gelişme çağlarından başlayarak günümüze kadar Türk kültürü ile yakından ilgilendiği yapılan arşiv, belge ve kütüphane araştırmalarından açıkça görülmektedir. Türk kültürünü konu edinen sahne sanatlarının bir kısmının temasını tamamen Türklere ait olaylar oluştururken, bir kısmında giyim kuşam, dans veya bazı karakterlerin Türklerden ve Türk kültüründen alındığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Opera, Operet, Bale, Türk Kültürü, Kültürel Alış Veriş.

STUDIES ON WESTERN OPERA, OPERETTE AND BALLET ABOUT TURKS AND TURKISH CULTURE

ABSTRACT

The relationships except the ones in commercial domain between European countries and Turks have been structured on a hostile perception in general since the medieval age. This perception is a concept whose roots have grown much deeper

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Devlet Konservatuarı. E-posta: dgurhan@ankara.edu.tr

than appears. In spite of this fact, it can be observed that there are number of issues relevant with Turks within opera, operet and bale arts. Opera, operet and bale are known as art majors specific to European elites and aristocrats. Inclusion "Turk" image in these three art majors, point view toward Turkish culture are significantly important in this regard. Although there were hostile relationships in the political context, it is rather difficult to state that the point of view toward Turks in scope of aforesaid arts were in the same hostile perspective. In fact, this relationship was in the form of tremendous sympathy in at the stage sometimes. The present study will try to address intensive cultural exchange in these arts majors in the western societies even though there have been severe adverse conflicts among societies time to time. The fact that theatre, opera, operetta and ballet were closely oriented on Turkish culture since their preliminary periods until our contemporary time could be clearly observed from researches on archives, documents and libraries. While themes of majority of performing arts which mention Turkish culture were composed totally of incidents experienced with Turks, some of them included costumes, dances or characters from Turkish culture.

Keywords: *Opera, Operet, Ballet, Turkish Culture, Cultural Exchange.*

Giriş

Doğu ve Batı kültürleri arasındaki kültürel alış veriş, tarihin çok eski dönemlerine kadar gitmektedir. Kültürler arası iletişim, son derece karmaşık bir süreçtir. Bir kültürden diğer kültüre geçen unsurların geçiş sebeplerinin bazılarını açıklamakta bile büyük güçlük çekebiliriz. Genellikle kültürler arası geçişin yalnızca sempatiye dayalı bir süreç olduğu düşünülür, oysa dikkatle incelendiği zaman kültürler arasındaki düşmanlık ve iticilik bile kültürel alışverişi sağlayabilmektedir. Osmanlı Devleti bunun en tipik örnekleri arasında gösterilebilir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar geçen süre içinde toplumlar arasında zaman zaman çok güçlü düşmanlıklar ortaya çıkmasına rağmen batı toplumları ile yoğun bir kültürel alış veriş dikkati çekmektedir. Bunun belli başlı örnekleri arasında Osmanlı halı ve dokuma sanatlarının Batı toplumlarının tamamında büyük ilgi gördüğü, kültür çalışmaları içinde kendisini göstermektedir¹. Türk kültürünün kılık kıyafet, banyo ve temizlik, müzik ve dans gibi geniş bir yelpaze içinde kültürel olarak Türk kültürünün derin etkisi bulunmaktadır.

Kültürler arası iletişimde üzerinde durulacak nokta, Avrupa'da sahne tekniklerinin gelişmesine bağlı olarak kademeli olarak gelişen sanatlardan bale, opera ve operetlerde Türklerle ilgili unsurların yer alışdır.

Bu konuda yapılan araştırmalar sırasında Avrupa ve ABD'de çok sayıda bilgi, belge, kitap ve dokümanın olduğu görülmektedir. Avrupa'da Türk

¹ Gerard Maclean, **Doğuya Bakış** (Çev: Sinan Akıllı), ODTÜ Yayınları, Ankara, 2009.

kültürü ile ilgili belgeleri derleme konusunda hiçbir adımın atılmadığı da söylenebilir. Yazının tam da bu kısmında Prof. Dr. Metin And adından ve kitabından söz etmek tiyatro, bale ve opera sanatı ile uğraşan bütün sanatçılar adına önemli bir vefa borcu olacaktır. 1950'li yıllarda o dönemin son derece kısıtlı araştırma olanaklarına rağmen birçok Avrupa ülkesinin kütüphane ve arşivlerinden opera, bale ve operetleri tarayarak Türklerle ilgili bilgiler toplayan Prof. Dr. Metin And, insanüstü bir çaba harcayarak “Gönlü Yüce Türk” isimli çalışmasını yapmıştır. Son zamanlarda Selçuk Göldere'nin ABD'de yapılan bilimsel kongrede sunduğu bildiri -*Turqueries: European Ballet with Turkish Content According to Metin and Neo-Ottoman Turkish State Opera-Ballet Productions*-²dışında yayın sayısı sınırlı bulunmaktadır.

Türk Kimliği üzerine yapılmış bazı çalışmalara da burada değinmemiz gerekmektedir. Özellikle Prof. Dr. Bozkurt Güvenç'in *Türk Kimliği, Kültür Tarihinin Kaynakları* isimli çalışması, sosyolojik olarak toplumların kimliklerinin niteliklerini Mircea Eliade'nin sosyolojik tanımına göre değerlendirmekte ve tarihsel geçmişimizden yola çıkarak kültürel kimliğimizi değerlendirmektedir³.

Bir başka çalışma ise Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın *Avrupa ve Biz* isimli kitabıdır. Bu kitabında yazar, Haçlı seferlerinden Avrupa Birliğine giriş sürecimize kadar Türklerin Avrupa ülkeleri ile ilişkilerine değinmekte, karşılıklı kültürel ilişkilere yer verirken resim sanatından örnekler vermektedir.⁴

Avrupalıların Türklere bakışları ile ilgili olarak yapılan çalışmalardan bir başkası ise Özlem Kumruların *Avrupa'da Türk Düşmanlığı'nın Kökeni, Türk Korkusu* isimli kitabıdır. Yazar Avrupa arşivlerinden, kroniklerinden de yararlanarak Avrupa'da Türklerle ilgili olarak özellikle siyasal ve askeri konulardan beslenen Türklere korku üzerinde durmakta ve bunun derinlemesine bir analizini yapmaktadır.⁵

Hiç kuşkusuz Avrupa ülkeleri Türkler arasındaki ikili ilişkileri tarihi, sosyolojik ve siyasal açıdan inceleyen birçok değerli çalışma bulunmaktadır. Bu bu çalışma sadece Opera, Operet ve Bale gibi sahne sanatları ile ilgilidir.

² Selçuk Göldere, “Turqueries: European Ballet with Turkish Content According to Metin and Neo Ottoman Turkish State Opera-Ballet Productions” *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 3, No. 18, October 2013, s. 277-279.

³ Bozkurt Güvenç, *Türk Kimliği*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

⁴ İlber Ortaylı, *Avrupa ve Biz*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007, s. 10-16.

⁵ Özlem Kumrular, *Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökeni Türk Korkusu*, 3. Baskı, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2008.

Opera, Operet ve Balenin Tarihsel Gelişimi

Öncelikle opera, bale ve operetin tarihsel gelişimine göz atmak gerekecektir. Çünkü günümüzdeki özelliklerine gelinceye kadar bu üç sanat sürekli bir değişim ve gelişim süreci geçirmişlerdir.

Ortaçağ'da sahne sanatları olarak algıladığımız sanatların tamamı iki önemli süreç içinde gelişmiştir. Ortaçağ kültür yaşamı üzerinde durulan bu gelişmeyi Jacob Bruckhart şöyle anlatır: “Aslında şenlik gösterilerinin başlıca iki biçimi, bütün Avrupa memleketlerinde olduğu gibi İtalya’da da *Mysterium* ile *Procession*’dır. Birincisi dramlaştırılmış kutsal hikâye ya da efsane, ikincisi de herhangi bir dini vesile ile gösterişli bir biçimde yapılan alay halinde geçit demektir.”⁶

Bunlardan birincisi dini temalı gösteri sanatları diğeri ise dini olmayan, daha çok, düğün, festival veya karnaval gibi bir kentin veya bir ülkenin özel günlerinde yapılan gösterilerdir. Bu gösterilerin başlangıçta tamamının açık havada ve geniş katılımlı olarak yapıldığı, müzik, dans, drama ve benzeri sahne etkinliklerinin hepsinin bir arada bulunduğu toplu gösteriler olarak sergilenmektedir. Rönesans’la birlikte bu sanat türlerinin her birini kendi içinde bir sanat alanı olarak bölünme gösterdiği ve kapalı alanlar, özellikle görkemli salonlardaki dev sahnelerde kendisine yer bulduğunu anlıyoruz.

Ortaçağ’daki dini gösteriler “mystere” adı verilen gösterilerdir. Bu gösteriler meydanlarda, hatta kentte bulunan bir nehir üzerinde olabildiği gibi manastırlarda da gerçekleştiriliyor ve genellikle özel dini günlerde temsiller veriliyordu. Sahne genellikle standart bir haldedir. Ortada simgesel olarak dünyayı ifade eden bir meydan, sağ tarafta bir havuz ve havuzdan sonra bulunan plato cennet, solda bir havuz ve havuzdan sonraki alan ise cehennem simgeliyordu. Bazen de kilise ve manastırlarda bir çatı kurularak gösteri yapılıyordu. Çatının üstü cenneti, altı ise cehennemi simgeliyor, orta kat ise dünya anlamına geliyordu. Meydanda genellikle ilk günah, Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesi, Meryem ve Meryem’in çilesi gibi Hristiyanlık inancının temelini oluşturan unsurlar sahneleniyor, bunun sonucu olarak günahkârlar cehenneme, temiz insanlar ise cennete gidiyordu. Meydanda olaylar genellikle ilahiler eşliğinde canlandırıldığı için müzik ve koreografi çok önemli bir yer ediniyordu. Bale’nin ilk biçimi olarak sayabileceğimiz bu unsurlar zaman içinde gelişerek ve değişerek bale sanatını oluşturdu⁷.

⁶ Jacob Bruckhart, **İtalya’da Rönesans Kültürü II**, (Çev: Bekir Sıtkı Baykal), MEB Yayınları Devlet Matbaası, Ankara, 1978, s. 591.

⁷ Adnan Çevik, **Ortaçağ Tiyarosu, Tiyatro Tarihi Teorisi II. Ders Notları**, ÇOMÜ, GSF, Sahne Sanatları Bölümü, (http://abs.kafkas.edu.tr/upload/225/10_11_12_13.pdf)

İkincisine gelince; özel günlerde yapılan şenliklerde daha çok sahnede atlı gösteriler ki başlangıçta cirit oyunları önemli bir yer ediniyordu. Daha sonra özel eğitilmiş atların müzik eşliğinde veya ritmik yürüyüşleri, gösteri alaylarının oluşturulması, bu alayların eski Yunan mitolojisindeki veya Roma mitolojik unsurlarına dayalı bazı olayları canlandırarak sürüyordu. Bu yürüyüş sırasında özel eğitilmiş bale sanatçıları da bazı dans gösterileri yapıyorlardı⁸.

Dikkat edildiği zaman görülecektir ki Ortaçağ'da bale, opera ve operet bugünkü anladığımız anlamda bir sanat alanı değil, hepsinin karışımı bir gösteri sanatları alanı olarak bilinmektedir. Zaman içinde bu gösterilerin daha anlamlı ve daha kaliteli hale dönüşmesini yine Bruckhart'ın değerlendirmesinden aktaralım: "Açıkça görülüyor ki, İtalya'da Mysterium temsilleri, başka memleketlerdekinden daha parlak, daha sık sık ve plastik sanatlarla şiirin paralel olarak gelişmesi sayesinde, daha estetik bir biçimde yapılırdı. Zamanla, yalnız önce saçma sapan şaka ve sonra da cismani dram değil, fakat çok erkenden güzel ve zengin dekora dayanan şarkılı ve baleli patomima da bundan ayrılmıştır."⁹

Gösterilerin tamamı incelendiği zaman bale, pantomim ve müzikli oyunlar dikkati çekmektedir: 1465 tarihinde bir kralın karşılanması için düzenlenen Sienna'daki gösteride altından yapılmış bir dişi kurttan on iki kişilik bir bale grubu çıkararak dans etmişlerdi. Bir başka örnekte ise Bologna'da Annibale Bentivoglio ile Este hanedanından Prenses Lucrezia'nın düğünlerinde pandomimalar oynanmış, bale gösterisine de yer verilmiştir.

Bu yüzden ortaçağı bale, opera ve operetin emekleme çağı olarak değerlendirmek daha doğrudur. Bu emekleme çağında Türkiye, Türkler ve Türk atları gösteri sanatları içinde önemli bir yer edinmektedir. Bunlardan ilki kitaplara ve gravürlere konu olan 1443'de İkinci Alfonso'nun Napoli'ye girişinde yapılan görkemli törende gerçekleşmektedir. Alfonso'nun yıkık surdaki bir gedikten girip şehir ortasından geçerek katedrale kadar gelen zafer alayı alegorik ve ilk çağlardan beri gelen zaman zaman komik görünüşler oluşturuyordu. Önde dört beyaz atın çektiği bir araba içinde Alfonso, 20 soylu tarafından taşınan bir gölgeliğin altında yürüyordu. Bu alayla ilgili olarak Jacob Bruckhart şu bilgiyi aktarmaktadır:¹⁰

"Hepsi erguvan ve al giysiler içinde altmış Floransalı şenlikler düzenlemekte usta, olan memleketlerine özgü bu parlak gösterinin son

⁸ Metin And, **Gönlü Yüce Türk, Yüzyıllar Boyunca Bale Eserlerinde Türkler**, Dost Yayınları, Ankara,1958, s.10.

⁹ Bruckhart, **a.g.e.**,s. 591.

¹⁰ Bruckhart, **a.g.e.**,s. 616.

kısmını teşkil ediyorlardı. Fakat arkalarında yaya olarak önden ve arkadan bağlı yapma at figürleri ile Katalonyalılar göründüler ve sanki Floransalıların duygululukları ile alay ediyorlarmış gibi, sözde Türkler'den oluşan bir birliğe karşı bir çarpışma gösterisi yaptılar. Arkasından çok büyük bir kule getirildi. Kulenin kapısı, elinde kılıç tutan bir melek tarafından korunuyordu; üstünde yine dört erdemliliği temsil eden figürler duruyordu. Bunlar her biri ayrı ayrı olmak üzere, krala seslenen şarkılar söylediler.”

Bu atlı bale, farklı bir sahne sanatının bilinen ilk ürünleri arasında yer almaktadır. 1480'li yıllardan sonra yapılan bütün gravür, resim ve kabartmalardaki hareket halindeki atların çok ünlü olan Türk atları olduğu görülür.¹¹

Alfonso II of Naples aynı zamanda Rönesans şiirinin destekleyicisi ve kuruluşunda en önemli itici güç olarak kabul edilmektedir. Öğretmeni olan ünlü hümanist yazar olan Giovanni Pontano'nun etkisi ile Rönesans'ın başlatıcısı siyasi lider olarak görülmektedir.¹² Bu yüzden son yıllarda yapılmış bütün bilimsel çalışmalarda hakkında çok geniş bilgi bulunmaktadır.

Türklerle İlgili Gösterilere Genel Bir Bakış

Kayıtlarda Türklerle ilgili olarak düzenlenmiş gösteriler arasında 1454 tarihinde Lille'de sergilenmiş olan *Voegau de Faisan (Sülün Adağı) Balesi* yer almaktadır. Johan Huizinga'nın ölümsüz eseri olan *Ortaçağın Sonbaharı'nda* da dönemin kronik ve anılarından aldığı bilgilere dayalı olarak aktardığına göre; balenin dramatik boyutu zayıf olmasına rağmen döneminde beğenilmesi ve adından çok söz ettirmesi bakımından önemli olduğunu belirtmek gerekir. Bu balede konu olarak, İstanbul'un geri alınması için açılması düşünülen Haçlı Seferi ele alınır.¹³

İstanbul'un Türkler tarafından alınması Avrupa'da derin izler bırakmış, özellikle papalık Türklerin yenilerek İstanbul'un geri alınması için Avrupa'daki krallara Haçlı Seferi çağrısı yapmıştır. Napoli Kralı II. Alfonso'nun da başını çektiği çok sayıda kral bu sefer için görev almıştı. Bu çerçevede gerçekleştirilen balenin Haçlı Seferine katılımı teşvik için sahnelendiği anlaşılmaktadır.

¹¹ And, a.g.e.,s. 9.

¹² George L. Hersey, **Alfonso II and the Artistic Renewal of Naples 1485-1495**, New Haven: Yale University Press, 1969.

¹³ Johan, Huizinga, **The Autumn of the Middle Ages**, University of Chicago Press, 1997, s.467.

Gösteride dikkati çeken özelliklerden birisi Şubat ayının Fransa'da av mevsimi olması ve özellikle saygın bir yemek olan *Sülün Eti Ziyafeti* olarak düzenlenmesidir. Bütün bunlar döneminde Fransız kültürünün değerlerini yansıtmaya açısında büyük önem taşımaktadır. Enstrüman kullanılmadan sadece çok sesli ilahi ile düzenlenen bir gösteridir.

“1453 tarihinde yapılan meşhur ‘Sülün Adağı’ töreninde neşe kraliçesi olarak ata binmiş güzel genç kadın, hoş giden biricik alegoridir; masaya konan gösterişli sofraya takımları ve bunların başına oturtulan cansız figürler veya canlı kişiler, sırf oyuncak niteliğinde birtakım şeylerden ibarettir; yahut da bunlarla, beceriksizcesine bazı ahlak dersleri verilmek istenmiştir. Geri kalan gösteriler bir pandomima (Jason Kolchis’de) istisna edilecek olursa ya çok derin anlamlı ya da büsbütün saçma görünmektedir.”¹⁴

Gösteride neşe kraliçesinin giydiği büyüleyici beyaz saten elbise, sahnedeki hareketleri, gösteriyi canlı bir hale getirirken aynı zamanda Fransız kültüründe beyaz saten elbisenin taşıdığı saygınlığı ortaya koyar. Daha sonra bu şenliği aktaracak olan Oliver, bir filin üzerinde kurulmuş bir kulede kiliseyi simgeleyen kostüm içinde sahneye çıkıyor ve kadınsı bir ses tonuyla yalvaran ve şikâyetlerle dolu ilahiler okuyordu. Bu kilisenin İstanbul’daki bir kiliseyi temsil ettiği anlaşılmaktadır. Eser anonimdir.¹⁵

Türklerle ilgili olarak yapılan bir başka gösteri ise 1468 yılında Charles Temeraire/ Margaret of York’un düğün törenleridir. Evlilik, Charles Temerraire’nin üçüncü evliliğidir. Evlilik siyasal birlikteliği güçlendirmek için yapılmıştır. Bu yüzden çok özel bir şölen ve festivaller zinciri ile kutlandığı için yüzyılın düğünü olarak kabul edilmektedir.¹⁶ Gelinin beyaz atların çektiği bir düğün alayı ile gelişi bu sırada yapılan maskeli eğlenceler ve alegoriler arasında Türk alayı gösterisinin de yer alması çok önemlidir.¹⁷

Batı sanat dünyasındaki en önemli operalardan birisi de Tamerlano’dur. 1724 yılında yazılmış ve Hendel tarafından bestelenmiş olan Opera bütün canlılığı ile varlığını sürdürmektedir. Öncelikle bu opera aynı zamanda bale olarak da sahnelenen Yıldırım Beyazıt ve Timur arasındaki savaş konu olarak ele almaktadır. Batı sanat dünyasının Yıldırım Beyazıt ile Timur olayına ilgi göstermesinin temel sebepleri arasında, Osmanlı Devleti’nin

¹⁴ Bruckhart, a.g.e., s. 597.

¹⁵ Huizinga, a.g.e., s. 467.

¹⁶ Raluca Radulescu, (Ed. Sue Hiebrzydowsky), “Preparing For Mature Years;The Case Of Margaret of Anjou and Her Books”, **Middle-Aged Women in The Middle Ages**, Cambridge, 2011, s.115.

¹⁷ Charles Arthur John Armstrong, **The Pietry of Cicely, Duchess of York; A Study in Late Medieval Culture in England, France and Burgundy in The Fifteen Century**, Hambledon Press, London, 1973, s.135-156.

Avrupa'daki yayılma tehdidinin ortadan kaldırıldığı algısının oluşmasıdır. Olayın bir başka dramatik boyutu ise Balkan devletleri arasında bir efsane kahraman olan Yıldırım Beyazıt'ın yenilgisinin yarattığı çelişkinin sanat malzemesi haline getirilmiş olmasıdır. Bu yüzden bir kısmından ilerde söz edileceği gibi Beyazıt adında birden fazla opera, aynı konuyu ele alan Timur'la ilgili piyes ve operalar da bulunmaktadır. Bu drama unsurlarının hiçbirisi tarihsel gerçeklere bire bir uymamaktadır. Konusu genellikle Ankara Savaşı sonrası Yıldırım Beyazıt'ın esir düşmesi ve Timur'un sarayında bir aşk ikilemi üzerine kurulmuş olmasıdır.¹⁸

Bale ve operanın kendine konu olarak çoğunlukla Kanuni dönemini seçtiğini de görmekteyiz. Kanuni dönemi ile ilgili olarak ilk ciddi drama çalışması İtalya'da yapıldığı, diğer bale ve operaları da etkilediği için Solimano II isimli trajediden söz etmemiz gerekmektedir. Trajedinin yazarı Prospero Bonarelli (1580-1659) trajediyi yazması için Toskana Dükü Cosimo II tarafından özendirilmiştir. Eser 1619 yılında Floransa'da sahnelenmiş, 1620 yılında da basılmıştır. Trajedi daha sonra İtalya'da 1632-1649 tarihlerinde basıldığı gibi Fransa'da da 1637 yılında Fransızcaya çevrilerek yayınlanmıştır.¹⁹

Bonarelli, Francesco Sansovino'nun *Dell'istoria Universale dell'Orgine et Imperio de Turchi* isimli kroniğinden yararlanmıştır. Kitabın Münih Devlet Kütüphanesindeki orijinal metninde Valencia 1600 tarihi bulunmaktadır. Trajedide özellikle kostüm ve koreografide bu eserden yararlanıldığı değerlendirilmesi yapılmaktadır. Dönemine göre neo klasik olarak değerlendirilen oyunda Şehzade Mustafa ile Kanuni Sultan Süleyman arasındaki taht kavgasına yer verilmektedir. Devlet adamı olarak Rüstem Paşa, Kanuni'yi kötülük yapmaya yönlendiren devlet adamı; Ahmet Paşa ise doğruluğa yönlendiren devlet adamı olarak gösterilmektedir. Hürrem Sultan ise Regine (Kraliçe) olarak anılmaktadır.²⁰

Türklerden söz eden opera, bale ve operetlerin genellikle zor savaşları konu olarak ele aldıklarını görmekteyiz. Bunlardan bazılarından söz etmemiz gerekirse Fatih Sultan Mehmet'in Korent ve Eğriboz kalelerini kuşatması, Kıbrıs adasının alınması ve Rodos'un fethi gibi her biri başlı başına büyük kuşatmalar erken dönem opera ve balelerinin konuları oluşturmaktadır.

¹⁸ Winton Dean & J. Merrill Knapp. *Handel's Operas, 1704-1726*, Oxford University Press, 1995, s. 10-50.

¹⁹ Nina Berman, "German Literature on the Middle East 1000-1989", *The American Historical Review*, 2012, s.1307-1308.

²⁰ Galina Yermolenko, *Roxolana in European History and Culture*, MPG Books Group, UK. 2010.

1724 yılında Kraliyet Akademisi tarafından Nicola Francesco Haym'a yazdırılan opera Hendel tarafından 20 günde bestelenerek 1724 yılında tamamlanmış ve aynı yıl içinde Ekim 1724 ve Aralık 1724 tarihleri arasında sergilenmiştir. 1724 yılında yine Almanya'da Hamburg ve Karlsruhe'de sergilenen opera, günümüzde de popülaritesini sürdüren başarılı eserler arasında yer almaktadır. 2008 yılında Washington National Opera'da, 2009 yılında Los Angeles Operası'nda ve 2008 yılında Madrid'de sergilenmiştir²¹. Bu operanın önemli özelliklerinden biri de Türk kültürünün temel unsurlarını yansıtmaya çalışmasıdır. Hendel ve İtalyan operası üzerine değerli bir çalışması olan Yale Üniversitesi müzik tarihi Profesörü Strohm, Hendel'in bu operası üzerinde de değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu dönemde bale ve operada başarıyı gösterecek önemli unsurlardan birisi dramatik kurgunun gücü, ikincisi ise olabildiği kadar hareketti. Piyes zaman zaman Vivaldi tarafından bestelenen *Bajazet Operası* ile karıştırılmaktadır. Ancak bu iki piyes, konuları birbirine çok yakın olmakla birlikte farklılık içermektedir.²²

31 Ekim 1724 Tarihli Prömiyerinde Rol Dağılımı:

Rol:	Ses tipi:	Prömiyeri 31 Ekim 1724
<u>Tamerlano</u> , Tatar İmparatoru	<u>alto castrato</u>	AndreaPacini
<u>Bajazet</u> , Türk Sultanı	<u>tenor</u>	FrancescoBorosini
Asteria, Beyazıt'ın kızı	<u>soprano</u>	<u>FrancescaCuzzoni</u>
Andronico, Yunan Prensi	altocastrato	FrancescoBernardi, diğer adıyla " <u>Senesino</u> "
Irene, Trabzon Kraliçesi, betrothed to Tamerlano	<u>contralto</u>	AnnaVincenzaDotti
Leone, Timur ve Andronico'nun Arkadaşı	<u>bass</u>	<u>Giuseppe Maria Boschi</u>

Rönesans sonrası, Türklerle ilgili ikinci modern opera, 1735 yılında yine Yıldırım Beyazıt ve Timur'la ilgili olarak sahnelenmiştir. Bestecisi Antonio Vivaldi olan operanın Librettosu Piovene Agustino'dur. Operanın prömiyeri Verona'da yapılmıştır. Operanın ilk baskısının bir nüshası Münih'te Bayernlanche Devlet Kütüphanesinde 3882 sayı ile kayıtlıdır.

²¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Adolph_Hasse.

²² Strohm Reinhart, **Essays on Handel and Italian Opera**, Yale University, Cambridge Press, 1985, s.34-79.

Üzerinde Librettosu Piovene Agustino'nun el yazısı ile ismi bulunmaktadır. Opera, üç perde üzerinden yazılmıştır. Birinci perdesi 11; ikinci perdesi 13; üçüncü perdesi 8 ve son sahne olmak üzere düzenlenmiştir.²³

Operanın 1735 yılındaki Sahnelenmesi Sırasındaki Rol Dağılımı:

Tamerlan, Tatar-Türk Hakanı	<u>mezzo-soprano</u>	Maria Maddelena Pieri
Bayazıt, Osmanlı Türklerinin Sultanı, Timur'un esiri	bariton	Marc Antonio Mareschi
Asteriya, Bayazıt'ın kızı, Andronik'in sevgilisi	contralto	Anna Girò
Andronik, Yunanistan prensi, Timur'un dostu	contralto	Pietro Moriggi
İrene, Trabzon kraliçesi, Timur'la evleniyor	contralto	Margharita Giacomazzi
İdaspe, Andronik'in dostu	soprano	Giovanni Manzoli

Aynı konuyu ele alan bir başka bale ise İngiltere'de bestelenmiştir. Bestecisi Bishop, Henry R. (1796-1855) İngiliz romantik müziğinin ustalarından biri olarak kabul edilmektedir. Bestelerinin önemli bir kısmı geniş kitleler tarafından sevilerek dinlenmektedir. 20 dramatik çalışması olan Bishop, sayıları 80'i bulan opera, hafif opera ve bale bestelemiştir. Edinburg ve Oxford üniversitesinde müzik eğitimi veren Bishop'un 1806 yılında basılan *Bajazet Balesi*'nin metni henüz ortaya çıkmamıştır. Ünlü tiyatro uzmanı olan Metin And, *Gönlü Yüce Türk* isimli eserinde, bu balenin metnini görmek için özel çaba harcadığını ama görmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir.²⁴ Bishop'un günlüğünden hareketle, eserleri üzerinde değerlendirmeler yapan Müzik bilimcisi Corder eserle ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır:

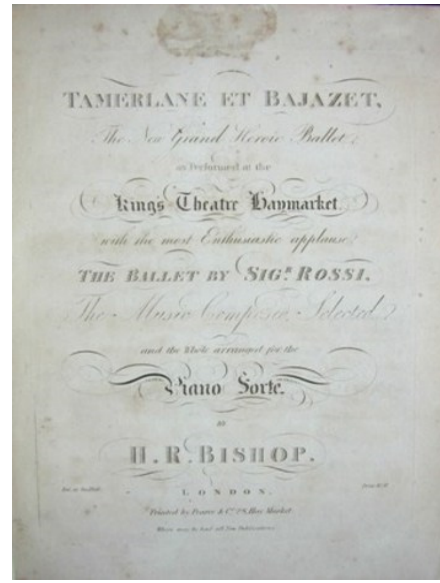
Tamerlane Et Bajazet: Büyük kahramanlık balesi, kesin olmamakla birlikte Kraliyet Tiyatrosu'nda 1806 yılında sergilenmiştir. Bishop, günlüğünde baleyı çok başarılı bulduğunu belirtir.²⁵ Metin And ise yaptığı çalışmada eserin 1818 yılında gösteriminin yapıldığını; aynı tarihli bir

²³ https://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Adolph_Hasse

²⁴ And, *Gönlü Yüce Türk, Yüzyıllar Boyunca Bale Eserlerinde Türkler*, Dost Yayınları, Ankara, 1958.

²⁵ Frederic, Corder, "The Works of Sir Henry Bishop", *Musical Quarterly*, Vol. 4, No:1, Oxford Journals, Jun. 1918, s.78-79.

dergide bale hakkında değerlendirmelerin bulunduğunu belirtir. Bu bilgiler birbiri ile çelişmektedir. Bilgileri ABD'deki bir sanat kurumunun arşiv bilgileri ile karşılaştırıldığında görülmüştür ki; balenin baskı tarihi ve sahnelenme tarihi olarak kesinlikle 1806 yılı gösterilmektedir. 11 Şubat 1806 yılında sergilendiği de aynı arşiv kayıtlarında bulunmaktadır.²⁶

Metin And, 1818 de temsil edildiğini *The Theatrical Inquisitor and Monthly Mirror XII 1818* isimli dergiden alıntı yaparak belirttiğine göre balenin ikinci kere 1818 yılında sergilenmiş olma olasılığı bulunmaktadır.²⁷ Dergi koleksiyonlarına baktığımız zaman 19 Mayıs 1818 Salı günü oynandığını belirtmekte ve kataloğun olmaması veya ellerine geçmemesi sebebiyle oyuncular ve karakterler hakkında bilgi vermediklerini belirtmektedirler. Dolayısıyla kompozitör olarak Bishop'un da adı geçmemektedir.²⁸ Eserin konusu, Timur ile Beyazıt arasında Timur'un sarayında geçen bir sara entrikasına dayanmakta olup tarihi gerçeklere bağlı kalmamıştır.

²⁶ J & J Lubrano Music Antiquarians, *Catalogue 63, music & dance, First And Early Editions Of Printed Music, Autograph Musical Manuscripts And Letters, Rare Books On Music And Dance, Prints And Drawings*, Established 1977.

²⁷ And, a.g.e., s. 38.

²⁸ *The Theatrical Inquisitor and Monthly Mirror XII. 1818*, s. 364.

Yıldırım Beyazıt ve Timur ilişkisini Batı sanatlarına taşıyan yazarlardan biri Cristopher Marlow'dur. İngiliz trajedisinin kurucularından kabul edilen Marlow'un *The Great Temburlaine* isimli eseri, İngiltere halen sergilenen çocuk kitapları haline getirilen çok önemli bir trajedir. Bishop'un bu eserden yararlanmış olduğunu düşünebilir.

Batı dünyasında gerek kalitesi, gerek yaygınlığı ve gerek objektif ve gerçek bir olaya dayanması bakımından önemli olan eserlerden biri Prof. Dr. Metin And'ın kitabının adını da oluşturan *Gönlü Yüce Türk*'tür. Piyes başlangıçta üç, daha sonraları ise dört ana kahramana dayalı olarak hemen hemen Avrupa'nın birçok büyük tiyatro ve opera binasında sahnelenmiştir. 1950'li yıllarda ve son olarak dal Ağustos 2014'te Kuzey Amerika "Amherst Early Music Festivali"de sergilenmiştir.²⁹

Aşkın evrenselliği temasını ele alarak işleyen bale, 1735'te Jean Philippe Rameau tarafından bestelendi. 1735-1737 yılları arasında çok beğenilerek tam 64 kere sahnelenmiştir. Her sahnelenişinde bazı değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Balenin tamamı dört bölümden oluşmaktadır:

1. Le Turc généreux; (Cömert Türk)
2. Les Incas du Pérou; (Peru'da İnkalar)
3. Les Fleurs; (Çiçek)
4. Les Sauvages. (Yabani)

Bunlardan yalnızca bir bölümü isminden de anlaşılacağı gibi veya *Gönlü Yüce Türk* adıyla Türklerle ilgili konuyu ele almaktadır. Yine And'ın eserin ön sözünden yaptığı alıntılarda bale metninin yazarı, olayların gerçek olduğunu belirtmekte ve Fransa'nın efsanevi yayın organı Mercure de France'ın Şubat sayısında (sayı: 336) olayla ilgili olarak bilgi verildiğini söylemektedir.

Mercure de France'ın Michigan Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan Şubat sayısındaki ilgili yazıyı, dergi yönetimi bir okuyucu mektubuna cevap verirken aslında haberin Mercur de France Ocak sayısında yayınlanmış olduğunu belirtmekte ve olayın gerçekliğini anlatmak amacıyla ünlü Fransız yazar La Motraye'nin Seyahatnamesine ve Voltaire'in XII. Charles Tarihi'ne atıf yapmaktadır. La Motraye'nin Seyahatnamesi dilimize çevrilmiştir. İki cilt olan bu seyahatnamenin sadece Osmanlı coğrafyasını ilgilendiren bölümlerinin çevrildiğini editörün giriş yazısından anlıyoruz. Bu çeviride balenin kahramanı olan Topal Osman Paşa'dan hiç söz edilmemektedir.³⁰

²⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=Te0YrYb8fw> 11.11 2015.

³⁰ Aubry De La Motraye, *La Motraye Seyahatnamesi*, İstiklal Yayınları, İstanbul, 2007.

Gönlü Yüce Türk veya Cömert Türk'ün yazılmasına sebep olan olayın başkahrmanı Osmanlı devlet adamı bir dönem sadrazamlık makamına kadar yükselmiş olan Topal Osman Paşa'dır. Topal Osman Paşa Konya'dan Mora yarımadasına iskan edilen bir Türk ailesine mensuptur. Kaderi onu devlet görevi için yaptığı bir deniz yolculuğu sırasında esir düşürmüştür. Bu esareten Fransız gümrük memuru olan Vincent Amaund esaret diyetini ödeyerek kurtulabilmiştir. Osman Paşa, bu iyiliğin bedelini ölünceye kadar unutmamış, Vincent Amaund'a borcunu fazlasıyla ödediği gibi oğlu ile birlikte kendisini İstanbul'a davet etmiş, Fransız tacirlere Osmanlı devletinde büyük imtiyazlar tanımış, bir Fransız olan Jean Nikodin'i özel doktoru olarak yanında görevlendirmiştir. Jean Nikodin'in mektupları Topal Osman Paşa ile ilgili olarak Fransa'ya önemli bilgilerin ulaşmasını sağlamaktadır.³¹

Fransızların bu başarılı Osmanlı Sadrazamına duydukları sempatinin nedeninin, geçmişten başlayarak Paşa'nın Fransa'ya sempati duyması ve Fransa Osmanlı ilişkilerine verdiği önemden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan opera sadece konusu itibariyle bir aşk ve bu aşka karşı duyulan saygıyı ifade etmekle birlikte aynı zamanda siyasi bir nitelik de taşımaktadır.

Konusuna gelince genellikle diğer opera, operet ve balelerde olduğu gibi örgüsü aşk ve fedakârlık üzerine kurulmuştur. Emilie isimli bir Fransız kızı korsanlar tarafında esir olarak alınarak esir pazarında satılır. Onu beğenerek Topal Osman Paşa alır. Cariyesini çok sevmektedir. Ancak Emilie'nin bir deniz subayı olan nişanlısı Valeri, sevgilisini ararken gemisi batar ve kendisini Topal Osman Paşa'nın sarayında bulur. Topal Osman Paşa aslında gönlü nişanlısında olan Emilie'nin, Valeri ile birleşmelerine rıza gösterir ve onların buluşmalarını kutlar.

Araştırma yaptığı yıllardaki bilimsel arşiv ve kütüphane taramalarının adeta imkânsız olduğu bir ortamda bu bilgilerin bir kısmını derlemeyi başaran Prof. Dr. Metin And, kitabında piyesin Osmanlı Sultanı III. Mustafa'nın elçisi Ahmet Resmi Efendi'nin Viyana'yı ziyareti sırasında sergilendiğine dair bilgiler bulunmaktadır.

“Gönlü Yüce Türk konusunun en önemli temsili her halde başta adı anılmış olan Türk Elçisi Ahmet Resmi için Viyana'da 26 Nisan 1758 de verilen Franz Hilverding'in Le Turc Genereux balesidir. Bu önemli eser üzerine pek az bilgimiz bulunuyor. Koreografinin Hilverding olduğunu bile Angiolini'nin bir mektubundan öğreniyoruz. Bununla beraber Ahmet Resmi'nin gerek Viyana dönüşü, gerek sonraları yazdığı sefaretnameler incelenirse, belki bu temsilleri aydınlatabilecek bazı ipuçları bulunabilecektir.”³²

³¹ Abdül Kadir Özcan, “Topal Osman”, **İslam Ansiklopedisi**, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 41, İstanbul,2013 s.246.

³² And, **a.g.e**, s.43.

Opera'nın Viyana'da Sergilenmesi ile ilgili Gravür:

Ahmet Resmi'nin Batıya yaptığı iki seyahat bulunmaktadır. Bunlardan ilkinin 1757 yılında Avusturya'ya yapmıştır. *Nemçe Seyahatnamesi* adıyla anılan bu kitabında Viyana şehri ile ilgili olarak bilgi verir. Kendisinin orada kaldığı dört aylık süre içinde geçen günleri ile ilgili bilgi vermez. Viyana'daki soyluları anlatırken opera ve baleden şöyle söz eder: "Akşama dek dolanıp güneş batarken kale içinde bulunan ve opera ve komedyaya diye adlandırılan hayalhanelere (tiyatrolara) giderler. Saat üçte (29) de tiyatrodan çıkınca ellerinde yel mumları (meşaleler) ışıdayarak kapıları önlerinde fânuslar yanan birbirilerinin evlerine tatlı vakit geçirmeye misafirlığe giderler."³³

Buradan anlaşıldığına göre Ahmet Resmi Efendi'ye katıldığı balenin konusu ve hikayesi hakkında çevirmenler tarafından bir açıklamada bulunulmadığı için anlayabildiği kadar olan kısmı anlatmaktadır. Bu gözlemlerin Gönül Yüce Türk'le mi başka bir bale ile ilgili mi olduğunu anlamak güçtür.

³³ Ahmet Resmi Efendi, *Viyana ve Berlin Seyahatnamesi*, (Çev: Bedriye Atsız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980, s. 36.

İkinci sefaretnamesi ise Prusya Sefaretnamesi olarak bilinmektedir. Sefaretnamesine baktığımız zaman Ahmet Resmi'nin Macaristan ve Avusturya'ya uğramadan Lehistan üzerinden Almanya'ya gittiği anlaşılmaktadır. Berlin'de Alman imparatoru tarafından karşılanmış ve ağırlandı. Ahmet Resmi'nin ziyaretinin yoğun kış aylarına gelmesi sebebiyle burada altı ay kalmak zorunda olduğu anlaşılmaktadır. İmparator, Ahmet Resmi'nin Berlin'de bulunduğu sürede birçok etkinlik düzenlemiş ve bu etkinliklere davet etmiştir. Sefaretnamesinde, Ahmet Resmi Efendi'nin bu davetlerden ikisini anlattığını görüyoruz. Elçinin gözlemleri günümüz Türkçesiyle buraya aktarıldığında, “Kış günlerinin uzun gecelerinde Kral Postham'dan Berlin'e gelip alışılmadık bir biçimde iki ay kadar Berlin'de kaldı ve (Komediye) denilen hayalhane düzenine çaba gösterdi. Bizi de davet etti. Kendisi çevresi ve akrabasıyla toplantıya katılanlarla beraber, rakkas kızlar ve (yoğurtçu) adındaki taklitçiler dilinden aşk ve sevgi ile iki sevgili arasındaki ilişkiyi kolaylaştıran araçlar ve olayları izledi. Aralarda ise saz ve söz eklemeleri ile 3-4 saat bir zaman geçti.”³⁴ ifadelerine yer verilmektedir.

Barok operanın en önemli örneklerinden birini oluşturan operalardan birini ünlü Alman besteci ve müzisyeni Johan Adolf Hasse düzenlemiştir. *Solimano II* adını taşıyan bu operanın librettosunu ise yine çok ünlü bir İtalyan opera sanatçısı Giovanni Ambrogio Migliavacca yapmıştır.

Solimano II Operasının Dekor, Dekor Topkapı Sarayından Boğaziçi'nin Görünümüdür.

³⁴ Sefaretname-i Ahmet Resmi, **Kitaphane-i Ebüzziya**, Matbaa-yı Ebüzziya, 1303, s.48-49.

Opera çok görkemli bir biçimde sergilenmiştir. Prömiyerine kadar dekor ve kostüm için 80 bin dolar harcanmıştır. Operanın sahnelenmesi süresince 400 kişi rol almıştır. Sahneye fil ve tek hörgüçlü deve dâhil olmak üzere canlı hayvanlar da sokulmuş, büyük ilgi görmüştür. Osmanlı İnan savaşlarından başlayarak Osmanlı sarayında saray entrikaları üzerinde durulmaktadır. Konusu daha önce söz konusu olan Bonarelli'nin trajedisinin etki ile aynı konuyu ele almaktadır.

Opera, bale ve operetlere konu olan Türklerle ilgili olaylar arasında en önemlilerinden birisi Viyana kuşatması ve Kara Mustafa Paşa olayıdır. Bunlar arasında Kuşatmadan üç yıl sonra bestelenen ve sahnelenen *Kara Mustafa* sayılabilir. Bestecisi ünlü Alman kompozitör Johan Wolfgang Franck'tır. Osmanlı tarihi içindeki özellikle duraklama ve gerileme dönemlerindeki olaylar ele alınmaktadır. Tepedelenli Ali Paşa buna örnek gösterilebilir.

Romantik balenin önemli temsilcilerinden kabul edilen *La Peri Balesi*'nde de özellikle Türk kahramanlara yer verilmiştir. Librettosu romantizmin kuramsal boyutunu da yazan ressam Teophile Geutier'dir. Geutier, İstanbul'da ve Mısır'da bulunmuş ve çok sayıda gravürde yapmıştır. Kendisini Türk gibi hissettiğini söyler ve Türk kıyafetleri giymekten mutluluk duyduğunu belirtir. Bale'de Ahmet Paşa ve Leyla gibi Türk karakterlerde yer almaktadır. Dönemin ünlü Fransız aktrislerinden Carlotta Grissi, Giselda rolünü oynamıştır.

La Peri Balesinin Dekoru

Ünlü besteci Mozart'ın iki operası son derece önemlidir. *Saraydan Kız Kaçırma* operasında zaman 18. Yüzyıldır. Konusu, Belmonte adlı bir İspanyol soylusunun, uşağı Pedrillo ile sevgilisi olan Konstanze'yi ve onun İngiliz hizmetkarı Blonde'yi tutsak oldukları Selim Paşa'nın Akdeniz kıyılarında bulunan sarayından, Paşa'nın harem bekçisi olan Osman'ın elinden kurtarma girişimidir. Opera'nın mekânı Akdeniz kıyısı Osmanlı ülkesidir ve saray Akdeniz civarında belirli olmayan bir yazlık köşk olarak tanımlanmıştır. Operanın hazırlandığı yıllarda Avusturya, 2. Viyana Kuşatması'nın ilk yüzyılımı kutlamaya hazırlık yapmaktadır. O sıralarda Avusturyalılar moda olarak Osmanlı Türklerinin yaşayışları ile yakından ilgilenmiş ve biraz daha yansız bilgiler edinmişlerdir.

Saraydan Kız Kaçırma Operasının Afişi (üstte) Rol Dağılımı (altta)

Rol	Ses türü	İlk oyuncular, 16 Temmuz 1782 (Yönetmen: Wolfgang Amadeus Mozart)
Belmonte, bir İspanyol soylusu	tenor	Johann Valentin Adamberger
Konstanze, Belmonte'nin nişanlısı	soprano	Catarina Cavalieri
Blonde, Konstanze'nin İngiliz hizmetçisi	soprano	Theresia Teyber
Pedrillo, Belmonte'nin uşağı	tenor	Johann Ernst Dauer
Osmin, Paşanın bekçisi	bas	Johann Ignaz Ludwig Fischer
Selim Paşa	konusulan rol	Dominik Jautz
Klaas	konusulan rol	
Yeniçeriler korosu		

Zaide, W.A.Mozart tarafından 1780'de bestelenen ama öldüğü zaman daha bitiremediği iki perdelik opera eseridir. Kaynaklar, Mozart'ın aşık olduğu *Zaide* isimli Türk kızından ilham alarak yazdığını bildirirler. *Zaide*'de bir saray cariyesinin sevgilisi ile Napoli'de buluşması konu alınmaktadır. *Zaide* bir köle olan Gomatz'a aşık olur. *Zaide*'yi çok beğenen Sultan bunu çok kıskanır ve bu aşka çok canı sıkılır. Bu aşkı öğrendiği zaman çok canı sıkılır. Allazım Sultan'ın Gomatz'ı bir köle gibi değil sıradan bir insan gibi görmesini ister. Mozart'ın bitirdiği son dörtlü parçaya göre *Zaide* ve Gomatz'a ya bir ağır ceza verilecektir ya da ikisi de idam edileceklerdir. Yukarda da belirtildiği gibi ünlü bestecinin ölümü eserin bitirilmesini engellemiştir. İlk sahnelenmesi 27 Ocak 1866'da Frankfurt'ta yapılmıştır.³⁵

Zaide Operasında Rol Dağılımı:

Zaide	soprano
Gomatz	tenor
Allazım	<u>bas</u>
Sultan Soliman	tenor
Osmin	bas
Zaram, Muhafızlar komutani	konusma rolü
Dort köle	Tenor

³⁵ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Zaide>

Fransız yazar Voltaire *Zara* (veya *Zaire*) adlı oyunu ile Mozart'ın *Zaide* eserinin konuları arasında benzerlikler bulunmuştur. "*Zara*"da Osman'ın bir cariyesi olan *Zara* bir Hıristiyan köle olan *Nerestan*'a aşık olur. Yaşlı *Lusiğnan*, *Zara* ve *Nerestan*'ın kendi öz çocukları olduğunu anlar ve onları kaçırmak için planlar yapar. Bu kaçırma planları ortaya çıkarıldığı zaman *Osman*, *Zara*'yı öldürtmüştür. Bu hikâyeyi tümünü öğrendiği zaman da *Osman* kendini öldürür. Mozart'ın eserindeki birkaç aryaya bakarak *Volter*'in oyunu ile Mozart'ın opera eseri arasındaki bazı farkları görmek mümkündür. Mozart'ın operasının II. Perde'sinde *Zaide* ve *Gomatz* (olasılıkla *Alazım*) kölelikten kaçmaya denerler ama tekrar yakalanırlar. Mozart'ın operasında *Zaide*, *Gomatz* ve *Allazım*'ın aynı ailenin üyesi olduklarına dair tek bir ipucu bile bulunmamaktadır. *Volter*'in oyunun son kısmı çok ciddi konulara değindiğinden, Mozart'ın yaşadığı çağın zevklerine hiç uygun bulunmamaktadır. Mozart'ın bu eserini bitirmeden bir kenara bırakmasının bir nedeninin de *Volter*'in çok ciddi konulara eğilen yaklaşımının zamanının seyircisini hiç çekmeyeceği olduğu da iddia edilmiştir.

Üzerinde durulması gereken operetlerden biri de Macaristan'da düzenlenmiş olan *Gül Baba Opereti*'dir. Hikâye 17. yüzyılda Osmanlı hâkimiyeti altındaki Macaristan'da geçmektedir. *Gül Baba* bir rivayete göre *Merzifon*, bir diğer rivayete göre ise *Asya*'dan *İstanbul*'a gelen inanç önderlerinden birisidir. *Galatasaray Lisesi*'nin bulunduğu yerde gül yetiştirdiği için adına *Gül Baba* denilmiştir. Osmanlı Padişahı II. *Beyazıt* o dönemde tamamen ormanlık olan bölgede avlanırken yağmura tutulmuş ve *Gül Baba*'nın dergâhına sığınmıştır. Burada tanıştığı *Gül Baba*'ya dilek ve isteğini soran padişah onun burada bir okul yapılmasını tavsiye etmesi üzerine *Gül Baba* *İstanbul*'dan *Budapeşte*'ye gelerek yerleşmiştir. Macarlar tarafından da saygı duyulan *Gül Baba*'nın, Avrupa kültürü içinde çok önemli bir yeri bulunmaktadır.

Sonuç

Tiyatro, opera, operet ve balenin gelişme çağlarından başlayarak günümüz kadar Türk kültürü ile yakından ilgilendiği yapılan arşiv, belge ve kütüphane araştırmalarından açıkça görülmektedir. Türk kültürünü konu edinen sahne sanatlarının bir kısmının temasını tamamen Türklere ait olaylar oluştururken, bir kısmında giyim kuşam, dans veya bazı karakterlerin Türklere ve Türk kültüründen alındığı görülmektedir. Türk kültürünü tanıtılması bakımından çok önemli olan bu bilgiler için başta müzik bilimcileri olmak üzere, Türk bilim adamlarının bir döküm çıkarmaları gerekmektedir. Yapılan çalışmalar sonucu bütün bilgi ve belgelerin

kütüphaneler, arşivler ve belgeliklerden toplanarak incelenmesi eleştirilmesi ve yayınlanması bu alanda önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Görülmektedir ki, bu çalışmalar bir bilim adamının tek başına üstesinden gelebileceği çalışmalar değildir. Latince ve belli başlı Avrupa dillerini iyi bilen bir bilim adamı grubunun yapabileceği araştırmalardır. Yalnızca bilimsel çabalarında yetmeyeceği anlaşılmaktadır. Çünkü arşiv ve kütüphanelerde bulunan birçok kitap ve bilgi yüksek bedellerle satılmaktadır. Bu yüzden bu bilgi ve belgelerin satın alınması ve bir uzmanlık kütüphanesi ve dijital bir sistem haline getirilmesi için önemli mali kaynak da gerekmektedir. Bu araştırma böyle ekip ve proje çalışmaları için öncü ve yönlendirici olabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmet Resmi Efendi, **Viyana ve Berlin Seyahatnamesi**,(Çev: Bedriye Atsız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul,1980.
- And, Metin, **Gönlü Yüce Türk Yüzyıllar Boyunca Bale Eserlerinde Türkler**, Dost Yayınları, Ankara, 1958.
- Armstrong, Charles Arthur John, **The Pietry of Cicely, Duchess of York; A study in Late Medieval Culture in England, France and Burgundy in The Fifteen Century**, Hambledon Press, London, 1973.
- Bruckhart, Jacob, **İtalya'da Rönesans Kültürü II**, (Çev: Bekir Sıtkı Baykal), MEB Yayınları Devlet Matbaası, Ankara, 1978.
- Dean, Winton & J. Merrill Knapp, **Handel's Operas, 1704-1726**, Oxford University Press, 1995.
- Güvenç, Bozkurt, **Türk Kimliği**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- Hersey, George L. **Alfonso II and the Artistic Renewal of Naples 1485-1495**, New Haven: Yale University Press, 1969.
- Huizinga, Johan, **The Autumn of the Middle Ages**, University of Chicago Press, 1997.
- J & J Lubrano Music Antiquarians, **Catalogue 63, music & dance, First And Early Editions Of Printed Music, Autograph Musical Manuscripts And Letters, Rare Books On Music And Dance, Prints And Drawings**, New York ,1977.
- Kumrular, Özlem, **Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökeni Türk Korkusu**, 3. Baskı, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2008.

- La Motraye, Aubry De, **La Motraye Seyahatnamesi**, İstiklal Yayınları, İstanbul, 2007.
- Maclean, Gerard, **Doğuya Bakış**, (Çev: Sinan Akıllı), ODTÜ Yayınları, Ankara, 2009.
- Ortaylı, İlber, **Avrupa ve Biz**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007.
- Reinhart, Strohm, **Essays on Handel and Italian Opera**, Yale University, Cambridge Press, 1985.
- Sefaretname-i Ahmet Resmi, **Kitaphane-i Ebüzziya**, Matbaa-yı Ebüzziya, 1303.
- Yermolenko, Galina, **Roxolana in European History and Culture**, MPG Books Group, UK. 2010.

Makaleler

- Berman, Nina, "German Literature on the Middle East 1000-1989", **The American Historical Review**, 2012.
- Corder, Frederic, "The Works of Sir Henry Bishop", **Musical Quarterly**, Vol. 4, No:1 Oxford Journals, Jun. 1918.
- Göldere, Selçuk, Ankara University, State Conservatorium, Modern Dance Department, Turkey –"Turqueries: European Ballet with Turkish Content According to Metin And Neo-Ottoman Turkish State Opera-Ballet Productions", **International Journal of Humanities and Social Science**, Vol. 3, No. 18, October 2013. Radulescu, Raluca ,(Ed.: Sue Hiebrzydowsky), "Preparing For Mature Years;The Case Of Margaret of Anjou and Her Books", **Middle-Aged Women in The Middle Ages**, D.S. Brewer, Cambridge, 2011.

Ansiklopediler

- Özcan, Abdül Kadir, **İslam Ansiklopedisi Topal Osman Maddesi**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013.

İnternet Kaynakları

- Çevik, Adnan, **Ortaçağ Tiyarosu, Tiyatro Tarihi Teorisi II. Ders Notları**, ÇOMÜ, GSF, Sahne Sanatları Bölümü, (http://abs.kafkas.edu.tr/upload/225/10_11_12_13.pdf) 1.03.2016
- <https://www.youtube.com/watch?v=Tc0YrYbf8fw>) 11.11. 2015
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Zaide> 11.11.2015
- https://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Adolph_Hasse 01.03. 2016

